

УДК 37.035.6

**П. І. Кендзьор,**

кандидат педагогічних наук, докторант

(Інститут проблем виховання

Національної академії педагогічних наук України, м. Львів)

kendzor@novadoba.org.ua

ORCID: 0000-0002-2160-9160

## **ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ПОНЯТТЯ ПАТРІОТИЗМУ У КОНТЕКСТІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ**

*Європейський вектор розвитку української держави проявляється у становленні громадянського полікультурного суспільства, впровадженні європейських стандартів. Однак поряд із процесами формування європейських цінностей, у молодого покоління викристалізовується потреба патріотичного виховання. Відтак, перед українською системою освіти постає важливе завдання виховання школярів на принципово нових засадах громадянського патріотизму, який сприяє національній консолідації навколо спільних цінностей.*

**Ключові слова:** громадянськість, патріотизм, патріотичне виховання, політична нація, полікультурне суспільство.

Питання суспільної консолідації й інтеграції в умовах полікультурності є викликом для сучасної української освіти і формує для неї важливі завдання підбору адекватних та дієвих виховних концепцій, педагогічного інструментарію, спрямованих на формування в українських школярів як патріотичних почуттів, відповідальної громадянської позиції, так і толерантного ставлення до іншого.

В сучасній педагогічній науці проблематика патріотичного виховання є об'єктом особливої уваги науковців, оскільки саме поняття патріотизму є доволі дискусійним, про що свідчить низка різних, часто взаємовиключних його трактувань.

На думку американських дослідників Дж. Кане та Е. Міддоф, патріотичне виховання в школах є важливим аспектом освіти, особливо, якщо воно базується на демократичних ідеалах. Наприклад, розвиток почуття спільного зацікавлення та готовності до спільної дії може спонукати громадян брати активну участь у громадському та політичному житті спільноти, країни, що є ключовою потребою демократії [1: 602].

Натомість в освітній політиці Європейського Союзу до питання виховання патріотизму в школах ставляться критично. Зокрема, А. Грін, Дж. Престо та Р. Сабатес зазначають, що у школах, де активно проводиться патріотичне виховання, помітна тенденція до зниження позитивних установок стосовно представників інших етнічних груп [2: 116].

Якщо звернутися до досвіду країн Азії, то й тут помітимо розбіжності у трактуванні патріотичного виховання та в формах його здійснення. В Китаї патріотичне виховання є частиною державної освітньої політики вже декілька десятиріч. Протягом цього часу саме поняття патріотизму трансформувалося з соціалістичного до націоналістичного його розуміння. Освітня система Китаю включає уроки з патріотизму на кожному навчальному етапі: від початкової школи до університету. Потреба в патріотично-орієнтованій освітній політиці в Японії викристалізувалася до кінця ХХ ст., однак ця державна ініціатива не отримала достатньої підтримки і розуміння серед населення. Відтак патріотичне виховання в Японії носить здебільшого формальний характер [3: 24–30].

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** В сучасній українській педагогіці методологічні, теоретичні та практичні аспекти полікультурної освіти і виховання вивчають В. Бойченко, Л. Волік, В. Єршова, В. Компанієць, Т. Левченко, Г. Розлуцька, О. Шевнюк, Н. Якса. Феномен толерантності досліджують О. Асмолов, Є. Бистрицький, Л. Гончаренко, Л. Гудков, Л. Дробіжева, А. Іоффе, В. Кузьменко, І. Лощенова, О. Муляр та ін. Патріотичне виховання учнівської молоді є сферою наукових зацікавлень І. Бега, О. Вишневського, К. Журби, В. Матяшук, М. Мудрого, К. Чорної. Наукові дослідження на тему толерантності й патріотизму зумовили різносторонні трактування цих термінів у вузькому та широкому значеннях, призводять до їх протиставлення чи штучної ізоляції.

**Метою** цієї статті є актуалізація та пошук оптимальних для сучасних суспільно-політичних реалій концептуальних підходів до системи патріотичного виховання, спрямованої на консолідацію українського суспільства та сталий розвиток демократичних та громадянських процесів.

**Виклад основного матеріалу.** Науковці традиційно інтерпретують патріотизм як почуття любові до своєї землі, країни, рідного села чи міста, індикуючи приналежність особистості до тих суспільних груп, які становлять основу її ідентичності. Варто зазначити, що категорія патріотичного виховання у проєкції на пошук гармонії між об'єктом такої любові (Батьківщиною, певною спільнотою, рідним краєм, державою) і самою особистістю представляє сферу, передусім, особистісно-емоційних переживань. В

залежності від об'єкта патріотичних почуттів, сучасна педагогічна наука виокремлює щонайменше три різновиди патріотизму: етнічний, державний та територіальний, або громадянський патріотизм [4: 2].

За період незалежності в освітньому та науковому просторі України з'явилася низка державних документів, котрі декларують ідеї виховання громадянина та патріота України. Зокрема, серед них можемо виділити наступні: Концепція виховання дітей та молоді в національній системі освіти (1996); Національна програма патріотичного виховання населення, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства (1999); Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності (2000); Концепція національно-патріотичного виховання молоді (2009); Концепція громадянської освіти та виховання в Україні (2012), Концепція загальнодержавної цільової програми патріотичного виховання громадян на 2013-2017 рр., а також Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді (2015). Особливої уваги заслуговує останній документ, котрий з'явився в умовах загрози суверенності та територіальній цілісності української держави.

Як зазначають автори Концепції, зараз існує гостра потреба у здійсненні системних заходів, спрямованих на посилення патріотичного виховання молоді. Патріотичне, громадянське виховання в умовах сучасності актуалізуються дедалі більше, вони повинні відповідати нагальним вимогам і викликам сучасності та закладати підвалини для формування свідомості молодого покоління. Відтак, вони пропонують нові підходи та шляхи до виховання патріотизму, котрі беруть за основу ідею розвитку української державності, як консолідуючого чинника розвитку суспільства та політичної нації. Зазначена Концепція базується на ідеї об'єднання різних національних та етнічних груп, які проживають на території України, довкола української державності, громадянства, що виступають загальним надбанням, забезпечують їхній всебічний соціальний та культурний розвиток. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до української держави, нації [5].

Одним із засадничих принципів Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді є принцип полікультурності, котрий передбачає інтегрованість української культури в європейський та світовий простір, створення для цього необхідних передумов: формування в дітей та учнівської молоді відкритості, толерантного ставлення до відмінних ідей, цінностей, культури, мистецтва, вірувань інших народів; здатності диференціювати спільне і відмінне в різних культурах, спроможності сприймати українську культуру, як невід'ємну складову культури загальнолюдської [5].

Оскільки поняття патріотизму акумулює складну природу взаємовідносин особистості та суспільства, особистості та держави, в світовій гуманітарній і педагогічній науці сформульовано низку різних підходів до його визначення. На нашу думку, найбільш складним для теоретизування й аналізу є поняття саме державного патріотизму, пов'язане зі стереотипним образом держави, як репресивної сили, тоді як вона покликана підтримувати порядок у суспільстві, захищати інтереси та права своїх громадян. Відтак, якщо позитивне ставлення до Батьківщини є зрозумілим та суспільно схвалюваним, то ставлення до інституту держави є більш критичним, хоча той, у свою чергу, теж потребує від своїх громадян лояльності та підтримки.

Державний патріотизм передбачає розбудову держави, захист її територіальної цілісності, повагу до державних символів. Підтримка української державності є засадничою умовою патріотизму, що має політичну основу. Однак, не можна оминати увагою чинники соціальної справедливості, рівного доступу до благ та однакової можливості для самореалізації усіх громадян, котрі має гарантувати держава. Мова йде про забезпечення базових прав людини для її особистісної, професійної та громадянської реалізації. Втім, у цьому сенсі основа для формування патріотизму не є такою ж чіткою та однозначною, оскільки на цьому етапі держава не може гаратувати гідне соціальне забезпечення, права та можливості для усіх громадян. Досить часто декларативні обіцянки з боку українських політиків більшості населення жити у далекій перспективі в економічно успішній країні, виступають лише як моральна компенсація за любов до своєї Батьківщини, готовність до подвигу, самопожертви заради неї. Викриваючи показний патріотизм, відомий український мислитель І. Франко образно зазначав: "... твій патріотизм – празнична одежина, а мій – то труд важкий, гарячка невдержима" [6: 174]. Доволі влучною є характеристика державного патріотизму, котра була сформульована Львом Толстим ще у XIX ст., однак і досі залишається актуальною на батьківщині письменника: "Патріотизм в найпростішому, ясному і безсумнівному значенні своєму є не що інше для правителів, як знаряддя для досягнення владних і корисливих цілей, а для керованих – відречення від людської гідності, розуму, совісті і рабське підпорядкування себе тим, хто у владі" [7: 64].

Система українського патріотичного виховання, становлення якої відбувалася за роки незалежності, мала усі необхідні для виховної системи атрибути: народні традиції, історію, ритуали, пантеон героїв, патріотичні тексти, підготовлені педагогічні кадри, систему шкільних та позашкільних навчальних закладів, супровідний процес наукового пошуку та осмислення, а також підтримку та розуміння, здебільшого серед представників української інтелігенції. Однак, коефіцієнт їхньої корисної суспільної

дії зменшувався пропорційно до поширення на Схід чи Південь України. Як результат, патріотичне виховання не було ефективним та не досягало основної мети: консолідація українського суспільства, пошук шляхів примирення українців з державою і один з одним. Спроби запровадити державний патріотизм в українському суспільстві були непослідовними, епізодичними та супроводжувалися формальним і декларативним підходом. За роки незалежності так і не було створено ефективної суспільної програми, яка б працювала на формування спільної історичної пам'яті, сприяла інтеграції різних етносів, конфесій і регіонів України, тобто формувала спільну громадянську ідентичність.

Оскільки тема патріотизму тісно пов'язана з питанням націєтворення та консолідації громадян однієї держави, у тезаурусі патріотичного виховання важливим є з'ясування сутності терміну "нація". Адже, як у сучасному українському багатокультурному суспільстві загалом, так і його освітньому просторі зокрема, відсутня широка наукова дискусія щодо розуміння сутності цього ключового поняття, а наявна лише формально "українська національна ідея" не може повноцінно реалізуватися, оскільки в її основу було покладено національно-етнічний, а не державно-політичний та громадянський зміст.

Після аналізу різноманітних історичних, філософських, соціологічних та психологічних підходів до визначення понять "нація" і "націоналізм", український науковець Георгій Касьянов констатує "хаос дефініцій" та наголошує, що термін "нація" – це "термін-парасолька", який об'єднує низку понять, що вживаються сьогодні в Україні та за її межами, передусім в політизованому контексті. Зокрема, автор зазначає, що "універсальне" поняття "нація", очевидно, має включати в себе, як мінімум, мовні, культурні, територіальні, економічні, соціальні, соціально-психологічні й політичні характеристики, проте жодна з цих характеристик не може претендувати на домінуючу роль [8: 40].

На консолідаційному характері процесу націєтворення наголошує сучасний європейський філософ Юрген Габермас. На його думку, традиційна національна держава виконувала свою інтегративну функцію завдяки тому, що правовий статус громадянина поєднувався із культурною приналежністю до нації. В сучасних умовах, коли національна держава у внутрішніх справах усвідомлює виклик вибухової сили мультикультурності, а в зовнішніх – тиск із боку проблем глобалізації, постає питання, чи існує такий самий функціональний еквівалент для того, щоб об'єднати громадянську й етнічну націю в єдине ціле? Дослідник стверджує, що ефективна демократія можлива лише за умови налагодження у суспільстві механізмів залучення різних соціальних груп, культур до єдиного інтеграційного процесу. Відповідно, громадяни, на думку Габермаса, мають відчувати силу своїх прав як у формах соціальної безпеки, так і взаємного визнання різних культурних форм [9: 173].

Відтак, розроблення політики патріотичного виховання має враховувати українську специфіку з її широкою етнічною, мовною, релігійною та регіональною палітрою. У цьому контексті відомий український дисидент та інтелектуал Іван Дзюба зазначає, що найбільш оптимальним шляхом розвитку українського суспільства є культивування ідентитету політичного громадянства, як широкої рамки для різних етнічних і культурних ідентичностей, тобто утворення модерної політичної нації навколо етнокультурної домінянти корінного етносу [10: 134].

Ми поділяємо думку американського соціолога Джефрі Александера про те, що ключовим поняттям у тезаурусі патріотизму та націєтворення є чинник солідарності, що включає суб'єктивні відчуття інтегрованості, притаманні індивідам, як членам суспільних груп [11: 221].

Іншим важливим чинником, який визначає та одночасно впливає на реалізацію патріотичного виховання в Україні, є мова. Практика суспільного розвитку свідчить на користь офіційної одномовності. Однак, неправомірно визначати патріотизм та приналежність особистості до спільноти, держави лише через критерій володіння нею українською мовою. Мовна специфіка України така, що російською мовою у повсякденному спілкуванні послуговуються не лише етнічні росіяни, але й також значна частина етнічних українців, кримських татар та представників інших етнічних і національних громад, що історично проживають на території України. Останні події на Донбасі свідчать про те, що цілісність і незалежність України відстоюють як українськомовні, так і російськомовні патріоти, а також представники різних національностей і культур, значна частина яких представлена військовими, волонтерами, а також лояльним до України мирним населенням.

Система патріотичного виховання має плекати та розвивати українську мову, зокрема застосовуючи методи реального підвищення авторитету мови і створюючи такі умови, за яких українською мовою спілкуватися буде не тільки необхідно, але й престижно. Ідентифікаційна функція української мови запрацює на згуртування нації тоді, коли відійдуть у минуле всі елементи та атрибути меншовартості.

При дослідженні феномена патріотизму, не можна уникнути питання спонукальної сили історії у формуванні патріотичних почуттів. Аналіз поведінки людей у минулому, специфіки їхнього особистісного вибору в певних історичних умовах дає змогу формувати в молоді розуміння і критичне осмислення тих чи інших подій, навчає дотриманню моральних норм, позитивного ставлення до різних людей. З іншого боку, формуючи патріотичні почуття в молоді на прикладах історії, необхідно брати до уваги той факт, що ідентичність особистості є наслідком вибору, дій та певних уявлень про майбутнє, які можуть стати спільними. Таким чином, при залученні у вітчизняну систему патріотичного виховання

чинника минулого, педагоги мають навчати вихованців не лише критично аналізувати історичні події та явища, але й сприяти толерантному ставленню до історії та пам'яті представників інших культурних спільнот. Це передбачає створення педагогічних умов для полікультурного виховання, організацію освітньо-виховних заходів, що сприяють об'єднанню представників різних етносів, конфесій України, утвердженню рівних прав та обов'язків їх членів перед державою, реалізацію права кожного на розвиток рідної мови, культури, освіти тощо.

У контексті зазначеного вище, важливим, на нашу думку, є дотримання вироблених європейською історичною наукою та дидактикою підходів до популяризації історії в умовах багатокультурного суспільства. Це – взаємовключеність (зважання на відмінності між етнічними, релігійними, лінгвістичними ідентичностями); історія як селективна реконструкція минулого через інтерпретацію подій; достовірна історична реконструкція, яка базується на використанні різноманітних джерел; багатоперспективність (дослідження різних інтерпретацій та альтернатив історичного розвитку); розгляд суперечливих і вразливих питань історичного минулого; збалансоване представлення минулого (політика, культура, соціальне, повсякденне життя) тощо [12: 23].

Центральне місце в концепції патріотизму займає іманентна сутність героїзму, пов'язана з психологією і ментальністю певного народу. Попри те, що суспільна консолідація потребує історичних міфів та пантеону героїв, надмірна героїзація окремих історичних постатей, домінування різноманітних легенд та інсинуацій над реальними історичними фактами призводить до того, що з точки зору історичного об'єктивізму патріотичне мислення стає мисленням міфологічним. З іншого боку, спільний героїчний пантеон українського патріотизму потребує оновлення та загального суспільного компромісу щодо внесення до нього окремих постатей, подій, явищ. У сучасних умовах такий список мав би розширитися, передусім в часовому вимірі, залучивши до себе непересічних особистостей, котрі мужньо відстоюють чи поклали своє життя за Україну під час Революції Гідності та в ході бойових дій в зоні АТО. Сучасна система патріотичного виховання має наголошувати та подавати приклади внеску представників різних етносів, конфесій, регіонів у відстоювання цивілізаційного вибору України, захист її територіальної цілісності. Народними героями України мають стати також й ті, хто творчо працює, створює робочі місця, бореться із суспільними проблемами, займається благодійністю. Патріотичне виховання повинне створювати відповідні умови для позитивного сприйняття культурного різноманіття суспільства, розуміння різних способів прояву патріотичних почуттів, консолідації навколо спільних цінностей.

Як зазначають дослідники молодіжної політики в Україні Е. Кржаклевська і Г. Вільямсон, теорія і практика патріотичного виховання повинні піднімати теми, що стосуються культурного, релігійного розмаїття, захисту прав людини тощо, і таким чином формувати особистість, яка чітко усвідомлює себе громадянином України, європейцем, мислить критично, здійснює позитивні зміни в суспільстві, здатна адекватно реагувати та вирішувати проблеми, які виникають у країні [13: 111–121].

Таким чином, етнічна природа українського патріотизму має трансформуватися до почуття громадянськості, що відіграє засадничу роль у визначенні політичної ідентичності особистості в умовах демократичного політичного устрою. Відповідно, патріотичне виховання має стояти на засадах саме громадянського патріотизму, що передбачає визнання та інтеграцію цінностей, стилю життя та символічних уявлень представників різних культурних спільнот.

З огляду на вищесказане, вважаємо, що перспективи розвитку патріотичного виховання в Україні варто спрямовувати на розбудову саме громадянської нації, що ґрунтується на міжособистісній довірі громадян, співпраці та солідарних діях на користь суспільства, усвідомлення того, що кожен несе свою частку відповідальності за стан справ у суспільстві. Важливим чинником зростання патріотизму населення є подолання корупції, передусім в органах державної влади, дотримання соціальної справедливості, і, що найбільш важливе, – це створення таких умов чи перспектив життя, за яких кожен громадянин України відчував би себе вільним, захищеним і гідним у системі суспільних відносин.

Відтак, інтерес до власної історії, народних традицій, зафарбовування у державну символіку об'єктів інфраструктури, використання елементів національного одягу у повсякденній практиці є позитивними, але недостатніми атрибутами сучасного українського патріота. У цьому сенсі почуття любові до своєї землі, Батьківщини, приналежності до спільноти, суспільства мають бути сформовані не лише на рівні відчуття та емоційного переживання, але й осмисленого та критичного аналізу дійсності, готовності до відповідальної громадянської дії.

Українська система патріотичного виховання має бути спрямована на формування гідної, критично мислячої та вільної особистості. Індивід зі стабільною ідентичністю не буде перебільшувати власну цінність за рахунок недооцінки інших людей чи народів, а розглядатиме навколишню суспільну різноманітність не як загрозу власній чи груповій тожсамості, а як соціальний капітал та потенціал для розвитку.

**Висновки.** Сучасний український патріотизм має бути результатом практичної реалізації відповідального почуття громадянськості як інтегрованої якості сучасної людини. Формуючи патріотичні

почуття в українській молоді, педагоги мають опиратися на такі засадничі його характеристики, як суспільно-консолідуючий характер його прояву, громадянська відповідальна й активна позиція усіх членів спільноти. Як результат, патріотичні почуття мають стати для української молоді не лише стійкою та свідомою асоціацією тожсамості із рідною країною, але й готовністю до відповідальної та ефективної громадянської дії.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Kahne J. Is Patriotism Good for Democracy? A Study of High School Seniors' Patriotic Commitments / J. Kahne, E. Middaugh // *Phi Delta Kappan*. – 2006. – Vol. 87., № 8. – P. 600–607.
2. Green A. Education, Equality and Social Cohesion : a Comparative Analysis / A. Green, J. Preston, G. Lanmaat. – Palgrave Macmillan. – 2006. – 225 p.
3. Kondo T. A Comparative Study of "Patriotism" as a Goal of School Education in China and Japan / Takahiro Kondo, Xiaoyan Wu // *Journal of Social Science Education*. – Vol. 10, № 1. – 2011. – P. 23–32.
4. Загородня А. Сучасне розуміння патріотичного виховання молоді / А. Загородня // *Теорія та методика управління освітою*. – 2013. – Вип. 10. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ttmuo\\_2015\\_20.04.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ttmuo_2015_20.04.pdf).
5. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2015/06/16/nacziionalno-patriotichne-vixovannya/>.
6. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. / І. Франко. – Т. 2. – К. : "Наукова думка", 1976. – 543 с.
7. Толстой Л. Полное собрание сочинений : у 90 т. / Л. Толстой. – Т. 39. – М. : Государственное издательство художественной литературы, 1956. – 256 с.
8. Касьянов Г. Теорії нації та націоналізму : [монографія] / Г. Касьянов. – Київ : Либідь, 1999. – 352 с.
9. Габермас Юрген Залучення іншого : Студії з політичної теорії / Юрген Габермас [пер. з нім. Андрій Дахній]. – Львів : Асторлябія, 2006. – 416 с.
10. Дзюба Іван Україна в пошуках нової ідентичності / Іван Дзюба. – К. : Україна, 2006. – 157 с.
11. Jeffrey C. Alexander Core Solidarity, Ethnic Out-Groups, and Social Differentiation / C. Alexander Jeffrey, Colomy Paul // In : *Differentiation Theory and Social Change. Comparative and Historical Perspective*. – New York : Columbia University Press, 1990. – 268 p.
12. Рей Мішелін Дискусійні питання політики полікультурної освіти, тренування і навчання / Мішелін Рей. – Страсбург : Видавництво Ради Європи, 2008. – 23 с.
13. Krzaklewska E. Youth Policy in Ukraine. Conclusions of the Council of Europe International Review Team / Ewa Krzaklewska, Williamson Howard. – Strasbourg : Council of Europe Publishing, 2013. – 193 p.

### REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Kahne J. Is Patriotism Good for Democracy? A Study of High School Seniors' Patriotic Commitments / J. Kahne, E. Middaugh // *Phi Delta Kappan*. – 2006. – Vol. 87., № 8. – P. 600–607.
2. Green A. Education, Equality and Social Cohesion : a Comparative Analysis / A. Green, J. Preston, G. Lanmaat. – Palgrave Macmillan. – 2006. – 225 p.
3. Kondo T. A Comparative Study of "Patriotism" as a Goal of School Education in China and Japan / Takahiro Kondo, Xiaoyan Wu // *Journal of Social Science Education*. – Vol. 10, № 1. – 2011. – P. 23–32.
4. Zagorodnya A. Suchasne rozuminnia natsionalno-patriotichnogo vykhovannia molodi [Current Understanding of Patriotic Education] / A. Zagorodnya // *Teoriia ta metodyka upravlinnia osvityiu* [Theory and Methods of Management Education]. – 2013. – Vol. 10. – Rezhum dostupu : [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ttmuo\\_2015\\_20.04.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ttmuo_2015_20.04.pdf).
5. Kontseptsiiia natsionalno-patriotichnogo vykhovannia ditei ta molodi [The Concept of National-Patriotic Education of Children and Youth] [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2015/06/16/nacziionalno-patriotichne-vixovannya/>.
6. Franko I. Zibrannia tvoriv : u 50 t. [Collected Works in 50 Volumes] / I. Franko. – K. : Naukova Dumka, 1976, Vol. 2. – 543 s.
7. Tolstoy L. Polnoie sobranie sochinenii : u 90 t. [Full Work Collection] // L. Tolstoy. – M., 1992. – T. 39.
8. Kasyanov G. Teorii natsii ta natsionalizmu [Theories of Nation and Nationalism] : [monographiia] / G. Kasyanov. – Kyiv : Lybid, 1999. – 352 p.
9. Habermas Jürgen Zalychennia inshogo : Studii z politychnoi teorii [Attracting More : Studies in Political Theory] / Jürgen Habermas [Lane with Him]. – Lviv : Astorlyabiya, 2006. – 416 p.
10. Dziuba I. Ukraina v poshukakh novoi identychnosti [Ukraine in Search of a New Identity] / I. Dziuba. – K. : Ukraine, 2006. – 157 s.
11. Jeffrey C. Alexander Core Solidarity, Ethnic Out-Groups, and Social Differentiation / C. Alexander Jeffrey, Colomy Paul // In : *Differentiation Theory and Social Change. Comparative and Historical Perspective*. – New York : Columbia University Press, 1990. – 268 p.
12. Rey Micheline Dyskusiini pytannia polityky polikul'turnoi osvity, trenuvannia i navchannia [Contentious Politics of Multicultural Education, Training and Learning] / Micheline Rey. – Strasbourg : Council of Europe Publishing, 2008. – 23 s.
13. Krzaklewska E. Youth Policy in Ukraine. Conclusions of the Council of Europe International Review Team / Ewa Krzaklewska, Williamson Howard. – Strasbourg : Council of Europe Publishing, 2013. – 193 p.

***Кендзьор П. И. Переосмысление понятия патриотизма в контексте перспектив развития поликультурного воспитания в Украине.***

*Европейский вектор развития Украины проявляется в становлении гражданского поликультурного общества, внедрении европейских стандартов. Однако вместе с процессами формирования европейских ценностей, у молодого поколения выкристаллизовывается потребность патриотического воспитания. Следовательно, перед украинской системой образования стоит важное задание воспитания учащихся на принципиально новых основах гражданского патриотизма, который способствует национальной консолидации вокруг общих ценностей.*

***Ключевые слова:*** гражданскость, патриотизм, патриотическое воспитание, политическая нация, поликультурное общество.

***Kenzor P. I. Rethinking of Patriotism in the Context of Perspectives of Policultural Education Development in Ukraine.***

*The word "patriotism" has a number of connotations and interpretations which vary from nationalism and militarism to human values and multiculturalism. Differences in the context in which "patriotism" is viewed are significant source of friction; therefore this concept should be broached with a great deal of sensitivity. The article lays strong emphasis on the need of rethinking the concept of "patriotic education" and developing an effective program of its realization, which are very important in the circumstances of ongoing conflict in the Eastern Ukraine. There are also indicated three important principles on which the program should be based. Firstly, creating conditions for the acceptance ethnic diversity in the country, exploration of different cultural themes, religions, regional specification, pluralism and human rights. Secondly, strengthening the position of Ukrainian language in society, which is bilingual to a large extent, as well as support languages of ethnic minorities that inhabit Ukraine. Thirdly, emphasizing on the role of history and heroic figures in consolidation of society. A new patriotic education should be based on the instances of heroic struggle of the Ukrainian people for independence, sovereignty and territorial integrity of state.*

*Thus, the goal of new patriotic education in Ukraine is to motivate youth to think critically, be active citizen, create positive changes in society and resolve contemporary challenges in state.*

***Key words:*** citizenship, patriotism, patriotic education, political nation, policultural society.